

Motion till riksdagen 2022/23:84

av **Linda Westerlund Snecker m.fl. (V)**

Förbättrade arbetsvillkor i yrkestrafiken

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut.....	3
3 Arbetsvillkoren är utsatta i yrkestrafiken	4
4 Bättre arbetsmiljö till sjöss	5
4.1 Ansvar för tillsynen av arbetsmiljön till sjöss	6
4.2 Skyddsombud	7
4.3 Översyn av särlagstiftning	8
4.4 Privata aktörer som tillsynsmyndighet	9
4.5 Varv i ett annat land.....	9
4.6 Jämställdhet och metoo-rörelsen ombord.....	10
4.7 Statens ansvar för schysta sjötransporter.....	10
4.8 Cabotage	11
5 Ordning och reda i taxibranschen.....	12
5.1 Utredning och utvärdering av avreglerad taxibransch.....	12
5.2 Vem är arbetstagare och vem är arbetsgivare?	13
5.3 Kör- och vilotider	13
5.4 Myndigheters tillsyn	14
5.5 Utred förbud mot procentlön	14
5.6 Upphandlingar	14
6 Rättvisa vägtransporter utan social dumpning	15
6.1 Stärk de statliga bolagens beställaransvar	16
6.2 Inför den danska modellen.....	17
6.2.1 Strängare nationell tillämpning på vägarna	17
6.2.2 Nationella regler för utstationering av buss- och lastbilschaufförer	17

6.2.3 Nya strängare regler för busscabotage	18
6.2.4 Tio gånger högre böter för brott mot kör- och vilotider	18
7 Arbetsmiljöproblemen inom spårtrafiken måste åtgärdas	18
7.1 Lagstiftning om bemanningskrav och åtgärder mot hot, våld och ensamarbete inom spårtrafiken	19
7.2 Ta fram en handlingsplan för en säkrare och tryggare järnvägstrafik	19
8 Statliga upphandlingar ska garantera goda arbetsvillkor.....	19

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med en plan för att överföra tillsynsansvaret för arbetsmiljön på arbetsplatser till sjöss till Arbetsmiljöverket i samarbete med Transportstyrelsen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med förslag till ändring i fartygssäkerhetslagen så att fackliga organisationer får rätt att utse skyddsombud på arbetsplatserna ombord samt att regionala skyddsombud får samma rättigheter till sjöss som på land i enlighet med arbetsmiljölagen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en genomgripande översyn av särlagstiftningen för sjöfarten med syftet att minimera särlagstiftningen gällande arbetsmiljö och anställningsvillkor och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Transportstyrelsen direktiv om att inte överlåta tillsynsarbete avseende arbetsmiljö och anställningsvillkor till privata aktörer, såsom klassificeringssällskap och redares egenkontroll, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om hur arbetstagare på svenska fartyg ska skyddas enligt svensk lagstiftning när fartyget ligger på varv i annat land och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Transportstyrelsen i uppdrag att skyndsamt återkomma med en handlingsplan för jämställdhet och trygghet till sjöss, inkluderande åtgärder med anledning av metoo, och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i sina ägaruppdrag och direktiv till statliga bolag, verk, affärsverk och myndigheter bör uppdra åt dessa att enbart använda sjöfartstransporter som är certifierade enligt Responsible Shipping Initiative (RSI) och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett förslag för en sammanhållen lagstiftning för sjöfartscabotage i svenska vatten, i vilken alla fartyg som utför cabotage i svenska vatten lyder under svenska lagar och regler och svenska myndigheters tillsyn oavsett flaggstat, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda och utvärdera avregleringen av taximarknaden, inklusive de s.k. plattformsbolagens verksamhet, speciellt avseende arbetsvillkor, arbetsmiljö, trafiksäkerhet, tillgänglighet, beskattning och tak för antal licenser, i syfte att ge ett sammanhållet förslag för att åtgärda problemen och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda de arbetsrättsliga gränsdragningarna för egenföretagare i taxibranschen för att förtydliga vad som utgör ett anställningsförhållande och vem som har ansvar för anställda genom att tydliggöra förhållandet mellan förare, åkare, beställningscentral och upphandlare samt föreslå åtgärder för att reglera detta och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om förbättrade kör- och vilotidsregler för taxichaufförer samt en effektiv tillsyn gällande dessa regler och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge berörda myndigheter i uppdrag att genomföra en väsentligt förbättrad tillsyn över taxibranschen och förbättra sitt samarbete och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör utreda möjligheten att förbjuda procentlön i taxibranschen och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med förslag på krav på kollektivavtal, god arbetsmiljö, personalövertagande med bibehållna eller bättre villkor och upphandlarens beställaransvar vid alla offentliga upphandlingar och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder för att stärka beställaransvaret och upprätta en uppförandekod för transportinköp i de statliga bolagen och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag för att implementera den danska modellen för rättvisa transporter och en rättvisare arbetsmarknad och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag för lagstiftning om bemanningskrav och förbud mot ensamarbete i spårbunden trafik och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag för en handlingsplan för en säkrare och tryggare järnvägstrafik och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Trafikverket i uppdrag att se över vilka funktioner som är ändamålsenliga att återta och driva i egen regi med huvudregeln att alla permanenta funktioner bör drivas av myndighetens egen personal och inte upphandlas och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Trafikverket i uppdrag att se över sina riktlinjer för upphandlingar så att upphandlingarna garanterar bra arbetsvillkor för den berörda personalen, även hos eventuella underleverantörer, och inte leder till social dumpning och tillkännager detta för regeringen.

3 Arbetsvillkoren är utsatta i yrkestrafiken

Coronapandemin har påverkat arbetstagarna i transportbranschen stort. Vissa har blivit av med jobbet medan andra har hållit samhället igång med samhällsviktiga gods-transporter och kollektivtrafik. Många har riskerat sitt liv och sin hälsa i jobbet p.g.a. smittorisken när de har kört proppfulla bussar och utfört biljettkontroller. Samtidigt lever vi i en värld som blir allt mer komplex. Det gäller även för arbetsmarknaden, dess regler och villkor som blir mer brutala för arbetstagarna. Att våra rättigheter som

arbetstagare är under hård attack, samtidigt som skyldigheterna ökar allt mer till den grad att vi förväntas offra vår hälsa för vår arbetsgivare, underlättar inte för människor. Gigeekonomin, för den moderna världens daglönare, har gjort sitt inträde. EU:s fria rörlighet av arbetskraft dumpar löner och arbetsvillkor och försämrar arbetsmiljön när samvetslösa företag utnyttjar systemen.

I takt med att mer och mer av kollektivtrafiken privatiserats har personalens villkor blivit allt sämre. Den ekonomiska pressen och osunda konkurrensen, som ofta sanktioneras av offentliga upphandlingar av kollektivtrafiken eller av statliga bolags transportinköp, gör att organisationerna blir mer och mer slimmade och arbetstagarna får mer att göra – med försämrade villkor och arbetsmiljö. Vänsterpartiet står för en annan politik som ser till att arbetstagarna har en sund arbetsmiljö och goda villkor.

Det finns mycket att göra på många av arbetsmarknadens områden och helt grundläggande är att anställningsskyddet förstärks. Det är dags att arbetsmiljöarbetet förbättras och att de fackliga organisationernas ställning stärks, inte försvagas så som övriga partier arbetar för. Inte minst för att få fler att vilja jobba och stanna kvar i yrket.

På trafikområdet ser det i många branscher mörkt ut när det gäller arbetsvillkor, arbetsmiljö och de anställdas trygghet. Det finns dock ljusglimtar. I juli 2022 presenterade den socialdemokratiska regeringen 45 åtgärder mot arbetslivskriminalitet. Det är en ambitiös nationell strategi för att komma åt brottsligheten inom olika branscher.

Arbetslivskriminalitet förekommer på hela arbetsmarknaden, men transportsektorn anses särskilt utsatt. Det är alltför många arbetstagare som utnyttjas samtidigt som en osund konkurrens upprätthålls på arbetsmarknaden. Seriösa arbetsgivare riskerar att konkurreras ut av aktörer som inte följer lagar och regler kring arbete och arbetsmiljö. Vänsterpartiet, liksom fackförbundet Seko, välkomnar den tidigare regeringens ambitioner på området.

I denna motion har Vänsterpartiet valt att belysa fem transportbranscher där akuta problem måste åtgärdas. Vår ingång är att politiken måste ta ett större ansvar för arbetsvillkoren i yrkestrafiken.

4 Bättre arbetsmiljö till sjöss

”Lagstiftningen om och tillsynen av arbetsmiljön till sjöss är ett lapptäcke av regler och undantag som dessutom släpar efter lagstiftningen som gäller för arbetsmiljön iland. Det är dags att riksdagen, regeringen och ansvariga myndigheter tar ett helhetsgrepp och ser till att rätten till en god arbetsmiljö gäller på alla svenska arbetsplatser. Det ska vara lätt att följa arbetsmiljölagen – även för dem till sjöss” (Kenny Reinhold, ordförande Seko sjöfolk).

Vänsterpartiet håller med. Sveriges arbetsmiljölagstiftning ska gälla på alla arbetsplatser i Sverige. Så är det inte i dag. Arbetsmiljöer till sjöss är utsatta för särslagstiftning och väsentligt sämre kontroller än arbetsmiljöer på land och detta innebär att förutsättningarna för en god arbetsmiljö är betydligt sämre till sjöss än på land. Sjöfarten är till sin natur global och lyder i stora delar under internationell rätt, vilket gör kontroll och lagstiftning mer komplicerat. Det kan dock inte vara en ursäkt för att underlåta att arbeta för en god arbetsmiljö och samma rättigheter för dem som arbetar till sjöss som för dem som arbetar på land. Här måste Sverige vara ett föregångsland.

I Transportstyrelsens säkerhetsöversikt för år 2021 presenteras statistik över rapporterade olyckor och tillbud i den svenska yrkessjöfarten tillsammans med en beskrivning av det förebyggande säkerhetsarbetet. Inom yrkessjöfarten omkom sju personer eller saknas efter olyckor, vilket är fler än på länge. Det understryker vikten av ett fortsatt idogt arbete för bättre och säkrare arbetsmiljö till sjöss.

Inte heller ska någon arbetsgivare kunna komma undan sitt ansvar genom att ”bekvämlighetsflagga” sina fartyg och därmed försöka komma undan de regler Sverige har för trygghet och säkerhet på arbetsplatsen och grundläggande arbetsvillkor. Därför är en översyn av reglerna om sjöfartscabotage – möjligheten att utföra transporter kontinuerligt i svenska vatten under ett annat lands flagg – viktig. Regeringen gav Transportstyrelsen ett uppdrag att utreda arbetsmiljön och reglerna kring denna till sjöss samt hur kontroller och annat fungerar. Transportstyrelsen redovisade uppdraget i början av maj 2021 och flera av förslagen i rapporten är i linje med Vänsterpartiets åsikter och förslag. Vi kommer ändå att fortsätta att lägga liknande yrkanden till dess att regeringen föreslår åtgärder enligt rapporten. Vissa saker kan inte vänta, men vi ser fram emot regeringens behandling av Transportstyrelsens rapport.

Vänsterpartiet anser dock att det finns problem som man kan och bör börja arbeta med genast och som inte behöver invänta ovanstående arbete. I denna motion kommer vi med några förslag, såsom rätten för fackföreningar att utse skyddsombud samt regionala skyddsombuds tillträde till arbetsplatser även till sjöss och ett arbete med att överföra tillsynen av arbetsmiljön till Arbetsmiljöverket, den myndighet som normalt har ansvaret.

Globalt är brister i arbetsmiljö, säkerhet och anställdas villkor ett stort problem. Sverige behöver vara aktivt i det internationella arbetet för att förbättra situationen. Vänsterpartiet anser också att statliga bolag, affärsverk, verk och myndigheter ska föregå med gott exempel och enbart anlita transporter som är schysta, både mot de anställda och mot klimat och miljö, genom att ställa krav på RSI-certifiering (Responsible Shipping Initiative). Detta är några av Vänsterpartiets förslag för att förbättra arbetsmiljön till sjöss.

4.1 Ansvar för tillsynen av arbetsmiljön till sjöss

Arbetsmiljölagen gäller varje verksamhet i vilken arbetstagare utför arbete för en arbetsgivares räkning. Arbetsmiljöverket har tillsynsansvaret för alla svenska arbetsplatser – med det enda undantaget av fartyg där betydande särlagstiftning finns, både i arbetsmiljölagen och i fartygssäkerhetslagen (2003:364). Denna särlagstiftning innebär bl.a. att det är Transportstyrelsen som har tillsynsansvaret för fartygsarbete (arbete för fartygets räkning som utförs ombord eller på annat ställe av någon som följer med fartyget). I andra delar av sjöfartssektorn som inte rör fartygsarbete, t.ex. i fråga om pråmar och fartyg som används för hotell- eller restaurangverksamhet, är det Arbetsmiljöverket som har tillsynsansvaret med stöd av Transportstyrelsen.

Transportstyrelsen har vid sina inspektioner på fartyg fokus på fartygens sjövärdighet och sjösäkerhet, vilket är myndighetens och inspektörernas expertområde. Arbetsmiljön är m.a.o. inte prioriterad och kompetens saknas för inspektion och utvärdering av den sociala och organisatoriska arbetsmiljön, men också i många fall av den fysiska arbetsmiljö som inte är direkt relaterad till sjösäkerheten.

Denna bild bekräftas i den undersökning Transportstyrelsen gjort. Den konstaterar i sin rapport Sjömannens arbets- och levnadsvillkor (dnr TSG 2019-6320) från september 2019 att man ser brister i sitt arbetssätt inom ramen för sitt ansvar för arbetsmiljö för fartygsarbete, speciellt när det gäller den organisatoriska och sociala arbetsmiljön. Den absoluta majoriteten av noterade brister sedan 2008 har varit fysiska brister, och väldigt få organisatoriska och sociala brister i arbetsmiljön har påpekats, men rapporten visar på en helt annan verklighet.

Utöver detta så blir det med två olika myndigheter vars tillsynsansvar överlappar varandra tydliga gränsdragningsproblem. Exempelvis är det när en olycka inträffar med en hamnarbetare ombord på ett fartyg i hamn Arbetsmiljöverkets ansvarsområde, men inträffar samma olycka med en ombordanställd sjöman är det Transportstyrelsens ansvarsområde. Det har förekommit att det inte ens i akuta och allvarliga situationer är tydligt ens för de ansvariga myndigheterna vem som har tillsynsansvaret, och samverkan mellan myndigheterna har i flera fall inte fungerat väl. Det finns exempel på detta i haveriutredningar och Transportstyrelsen har även på andra sätt fått kritik av Statens haverikommission angående sitt agerande vid arbetsplatsolyckor p.g.a. bristande tillsyn, t.ex. gällande Stena Saga (RS 2015:04) och Finnpartner (RS 2016:09).

Vänsterpartiet konstaterar att Transportstyrelsens tillsyn inte fungerar tillfredsställande när det gäller arbetsmiljö och att denna myndighet inte har och heller inte kan förväntas ha all den kompetens som krävs för tillsynen av arbetsmiljön. Förutsättningarna för Arbetsmiljöverket och Transportstyrelsen skiljer sig åt. Arbetsmiljöverkets uppdrag är specifikt arbetsmiljön på många olika arbetsplatser medan Transportstyrelsen normalt inte alls har det uppdraget. Däremot har Transportstyrelsen och dess inspektörer kunskaperna när det gäller det tekniska och sjösäkerheten, kompetens som Arbetsmiljöverket inte besitter och som är viktig när det gäller sjösäkerhet och olika certifikat. Vänsterpartiet ser det som lämpligt att Arbetsmiljöverket tar över ansvaret för de anställdas arbetsmiljö i enlighet med arbetsmiljölagen, men i samverkan med Transportstyrelsen som har ansvar för fartygs sjösäkerhet och sjövärdighet.

Regeringen bör återkomma med en plan för att överföra tillsynsansvaret för arbetsmiljön på arbetsplatser till sjöss till Arbetsmiljöverket i samarbete med Transportstyrelsen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Skyddsombud

Enligt arbetsmiljölagen utses skyddsombud på svenska arbetsplatser av fackliga organisationer. Dock är arbetsplatser på fartyg undantagna denna regel och det finns en särlagstiftning som framgår av 4 kap. fartygssäkerhetslagen och 5 kap. fartygssäkerhetsförordningen. Dessa regler innebär att facket inte har rätt att utse skyddsombud. De ombordanställda kan utse skyddsombud om de är minst fem, men reglerna ger också arbetsgivaren rätt att göra det i stället, vilket frekvent förekommer.

Vänsterpartiet har länge drivit frågan om rätt för fackliga organisationer att själva utse skyddsombud. Därför är vi, liksom Seko sjöfolk, glada att vårt arbete ser ut att ha gett resultat. I juni 2022 meddelade regeringen att de ger Transportstyrelsen i uppdrag att lämna förslag på regler för att ha regionala skyddsombud inom sjöfarten. Transportstyrelsen ska redovisa uppdraget till Regeringskansliet (Infrastrukturdepartementet) senast den 1 februari 2023. Förslaget är ännu inte verklighet och därför fortsätter vi att lägga yrkandet om skyddsombud tills det finns ett regelverk på plats som tillåter att

fackliga organisationer utser skyddsombud på arbetsplatserna ombord samt att regionala skyddsombud får samma rättigheter till sjöss som på land i enlighet med arbetsmiljölagen.

En förutsättning för att det systematiska arbetsmiljöarbetet ska fungera är att det finns trygga, utbildade skyddsombud på arbetsplatserna. Fackförbunden är den enda stödresurs som skyddsombuden har i de fall de utsätts för repressalier eller andra samverkanstvister. Särreglerna kan innebära att en säsongsanställd utses utan att veta vad uppdraget innebär och utan möjlighet att ifrågasätta, anmäla eller förhandla av rädsla för att förlora arbetet. Det innebär också att många skyddsombud är oorganiserade och inte har stöd av en större organisation. Vid samverkanstvister kan de vara tvungna att bekosta en rättsprocess själva, vilket få personer klarar. Det finns fall då skyddsombud utan utbildning använts av arbetsgivaren för att fastställa beslut i t.ex. rehabiliteringsärenden och riskbedömningar som inte är förankrade i lagar och regelverk. Detta sätter grunderna i arbetsmiljöarbetets samverkan ur spel.

Det finns också ett stort behov av att kunna utse regionala skyddsombud, inte minst i skärgårdstrafiken som är starkt säsongsbetonad, med stor personalomsättning och ofta mindre än fem personer i besättningen. Den skattefinansierade trafiken, med krav på kollektivavtal och där den fackliga verksamheten fungerar väl, verkar fungera bättre. Behovet är också stort i andra verksamheter, inte minst på mindre rederier med små resurser och bristande kunskap om arbetsmiljöarbete. Det skulle vara bra för både arbetstagare och arbetsgivare om facken fick utse och utbilda skyddsombud som kan vara med och utveckla det systematiska arbetsmiljöarbetet.

Transportstyrelsen har meddelat en lagtolkning som innebär att skyddsombud på fartyg inte har möjlighet att lämna uppgifter som är belagda med tystnadsplikt vidare till sakkunnig i arbetsmiljöfrågor hos en central arbetstagarorganisation. Det betyder att skyddsombuden på fartyg inte har någon möjlighet att få stöd i arbetsmiljöfrågor som är belagda med tystnadsplikt. Detta är en helt orimlig tolkning och ordning.

För att arbetsmiljöarbetet ska fungera på bästa sätt och för att ett utsett skyddsombud ska ha en rimlig möjlighet att fullgöra sitt uppdrag på bästa sätt måste fackförbunden ges den rätt att utse skyddsombud som föreskrivs i 6 kap. arbetsmiljölagen, inklusive möjligheten att praktisera systemet med regionala skyddsombud. Detta är helt grundläggande i den svenska modellen om samverkan mellan arbetsmarknadens parter.

Regeringen bör snarast återkomma med förslag till ändring av fartygssäkerhetslagen så att fackliga organisationer får rätt att utse skyddsombud på arbetsplatserna ombord samt att regionala skyddsombud får samma rättigheter till sjöss som på land i enlighet med arbetsmiljölagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.3 Översyn av särlagstiftning

Sjöfartens särlagstiftning och dess negativa påverkan på det systematiska arbetsmiljöarbetet samt den bristande myndighetstillsynen är omfattande. Regelverket för arbetsmiljö på fartyg är komplext, detaljerat och till delar omodernt. En konsekvens är att implementeringen av nya föreskrifter tar mycket längre tid än vad som är rimligt, i vissa fall flera år. Normalt är det arbetsgivarens ansvar att följa Arbetsmiljöverkets föreskrifter som är tillämpliga för deras verksamhet; inom sjöfarten är det Transportstyrelsen som meddelar vilka föreskrifter som rederierna ska följa och vilka de inte behöver följa.

Exempelvis infördes föreskrifterna om organisatorisk och social arbetsmiljö för sjöfarten flera år efter att de trätt i kraft på alla andra arbetsplatser i Sverige. Många av särregleringarna av arbetsmiljön ombord framträder som helt onödiga och otidsenliga och kan t.o.m. vara direkt farliga för de anställda.

Regeringen bör göra en genomgripande översyn av särlagstiftningen för sjöfarten med syftet att minimera särlagstiftningen gällande arbetsmiljö och anställningsvillkor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.4 Privata aktörer som tillsynsmyndighet

Transportstyrelsen har valt att delegera mycket av sitt tillsynsansvar, även gällande arbetsmiljöfrågor, till s.k. godkända organisationer eller klassningssällskap. Klassningssällskapen befinner sig i en konkurrenssituation gentemot rederierna där kritik vid tillsyn kan leda till att ett klassningssällskap förlorar uppdrag och därmed inkomster. Vidare utförs vissa kontroller via redares egenkontroll; redaren bestämmer alltså själv om den uppfyller vissa krav.

Lämpligheten och opartiskheten i att myndighetstillsyn av arbetsmiljö delegeras till privata aktörer kan starkt ifrågasättas. Vänsterpartiet anser att myndighetsansvar och myndighetsutövning inte ska utföras av privata aktörer utan av ansvarig myndighet, för rättssäkerhet och likvärdighet i bedömningar. Detta kan också ifrågasättas utifrån 7 kap. 1 § arbetsmiljölagen (Arbetsmiljöverket utövar tillsyn över att denna lag och föreskrifter som meddelas med stöd av lagen följs). Transportstyrelsen har dock uppenbarligen gjort bedömningen att delegation till en privat aktör kan ske. Eftersom Transportstyrelsen delegerar delar av tillsynen till privata aktörer förlorar man helhetssynen över fartygens arbetsmiljö- och säkerhetsarbete samt egen kompetens på området.

Regeringen bör ge Transportstyrelsen direktiv om att inte överlåta tillsynsarbete avseende arbetsmiljö och anställningsvillkor till privata aktörer, såsom klassificerings-sällskap och redares egenkontroll. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.5 Varv i ett annat land

Det är i dag mycket vanligt att sjömän anställda av redaren arbetar ombord på fartyg när de ligger på varv. Ofta är det utländska varv både inom och utanför EU som rederierna kontrakterat för att utföra arbetet. Det råder ofta samverkansbrister mellan rederierna och varven när det gäller arbetsmiljöarbete.

Besättningen bor ofta ombord på fartyget under varvsvistelsen, vilket ställer stora krav på att arbets- och levnadsförhållandena är säkra. Arbetsmiljöbrister har flera gånger rapporterats. Det kan vara sådant som brandlarm ur funktion eller exponering av farliga kemikalier, damm och asbest.

Transportstyrelsen har svarat att tillsynen på utländska varv inte ligger inom myndighetens tillsynsområde och besättningen hänvisas till den tillsynsmyndighet för arbetsmiljö som finns i det land där varvet ligger, vilket gör att de i vissa fall inte får något som helst stöd p.g.a. lagstiftning och tillsyn i olika länder. Svenska arbetstagare utsätts därmed för onödiga och farliga risker och är i vissa fall rättslösa.

Regeringen bör återkomma med förslag om hur arbetstagare på svenska fartyg ska skyddas enligt svensk lagstiftning när fartygen ligger på varv i andra länder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.6 Jämställdhet och metoo-rörelsen ombord

Berättelserna under det som kallas för metoo-rörelsen var många och berörde alla branscher och områden i samhället. Uppropet spreds även inom sjöfarten. Att rösterna tystnat något innebär inte på något sätt att problemen inte finns kvar.

Av Transportstyrelsens rapport Sjömannens arbets- och levnadsvillkor (dnr TSG 2019-6320) från september 2019 framgår det att kränkande handlingar och trakasserier är vanligare ombord på fartyg jämfört med på arbetsmarknaden i sin helhet. Intendenturpersonalen (dvs. de som arbetar som restaurangpersonal, hotellpersonal, med städning och annat som inte är relaterat till fartygets framdrift) och kvinnliga sjömän generellt upplever en sämre social och organisatorisk arbetsmiljö. Den enkät som Transportstyrelsen genomfört för rapporten visar att 38 procent av kvinnorna (som svarat på enkäten) upplevt kränkande handlingar eller trakasserier under det senaste året, vilket kan jämföras med 16 procent av männen. Iland är siffrorna betydligt lägre, även om det är svårt att jämföra undersökningarna direkt.

På frågan om kvinnor och män behandlas lika på arbetsplatsen anser 20 procent av kvinnorna att påståendet att de gör det stämmer ganska eller mycket dåligt överens med hur verkligheten ser ut, jämfört med 7 procent av männen. Könsbaserade kränkningar eller trakasserier var den vanligaste diskrimineringsgrunden bland kvinnorna medan ålder var den vanligaste bland männen. Likabehandling behöver medvetandegöras. Rapporten visar att arbetsmiljön ombord behöver utredas och undersökas grundligt. Metoo visade att även sjöfarten har problem med trakasserier och ojämlikhet och här krävs ett strategiskt och organiserat arbete för att komma till rätta med problemen.

Regeringen bör ge Transportstyrelsen i uppdrag att skyndsamt återkomma med en handlingsplan för jämställdhet och trygghet till sjöss, inkluderande åtgärder med anledning av metoo. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.7 Statens ansvar för schysta sjötransporter

Statligt ägda bolag, affärsverk, verk och myndigheter ska ha ett särskilt ansvar för att deras verksamhet är hållbar när det gäller både klimat, miljö och social hållbarhet. Det ansvaret tas långt ifrån alltid i dag.

Flera statliga bolag använder sig av transporter till sjöss, inte minst bolag som LKAB och Sveaskog, utan att ställa krav på arbetsmiljö och anställningsvillkor ombord på de fraktfartyg som de använder sig av, samtidigt som vi vet att många fartyg på den globala marknaden har fruktansvärda förhållanden ombord. Vänsterpartiet anser att alla verksamheter som det offentliga på något sätt styr över, även genom ägande, ska föregå med gott exempel.

Regeringen bör i sina ägaruppdrag och direktiv till statliga bolag, verk, affärsverk och myndigheter uppdra åt dessa att enbart använda sjöfartstransporter som är certifierade enligt Responsible Shipping Initiative (RSI). Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.8 Cabotage

Sjöfartscabotage innebär kommersiella sjötransporter av passagerare och gods mellan hamnar i en och samma stat. Det finns två olika typer av cabotage: kustcabotage och inlandscabotage.

En genomgripande genomgång av gällande rätt men också med förslag till ny lagstiftning görs i promemorian Cabotage av Johan Schelin vid juridiska institutionen vid Stockholms universitet. Den är framtagen på uppdrag av Näringsdepartementet och publicerades 2016-12-15 (N2016/01320/MRT).

Grundregeln för sjöfartscabotage i Sverige har varit att endast svenskflaggade fartyg får utföra dessa transporter. Detta baseras på den i Sverige äldsta gällande lagstiftningen: Kongl. Maj:ts Förordning Angående De Fremmandes Fahrt på Sverige och Finland Dat. 10 november 1724 (produktplakatet) och Kongl. Maj:ts Förklaring öfver Förordningen af den 10 Nov. 1724 Angående De Fremmandes Fahrt på Sverige och Finland, gifven Stockholm i Råds-Cammaren den 28 februari Åhr 1726 (förklaringen). Stora delar är obsoleta (exempelvis kan inte finska hamnar längre räknas som svenska).

EU-bestämmelser har öppnat upp för utländska fartyg flaggade i EES-stater, men lagstiftningen utgår fortfarande från att det enbart är svenskflaggade fartyg som har tillåtelse att utföra både kust- och inlandscabotage. För de utländska fartyg som arbetar i svenska vatten gäller flaggstatsprincipen (i stället för värdstatsprincipen), dvs. att flaggstatens lagstiftning gäller ombord. Detta öppnar upp för problem, inte minst när det gäller sjösäkerhet, arbetsmiljö och anställningsvillkor, eftersom det betyder att utländska fartyg inte lyder under svenska lagar och regler och svensk tillsyn även när deras arbete främst utförs i svenska vatten. För många av dessa fartyg gäller heller inte internationella konventioner, då de är för små för det.

Det faktum att cabotagemarknaden numera utgör en del av den gemensamma europeiska marknaden gör att utländska fartyg på ett helt annat sätt än tidigare kan komma att operera mer eller mindre ständigt i svenska farvatten. Ett rederi kan i princip välja att bedriva linjefart i den svenska skärgården med fartyg flaggade i det maltesiska fartygsregistret och med polska besättningar ombord. Detta utan att behöva följa svenska lagar och regler och utan att svenska myndigheter kan utöva tillsyn över verksamheten.

Situationen och glappet i lagstiftningen kan ge upphov till illojal konkurrens där redare skaffar sig konkurrensfördelar genom att använda sig av undermåligt tonnage och genom att dumpa villkoren för de anställda och arbetsmiljön. I förlängningen innebär detta även en ökad risk för sjöolyckor och skador på miljön.

I och med att det nuvarande regelverket i hög grad endast omfattar svenskflaggade fartyg öppnar det för illojal konkurrens genom att sjösäkerheten och arbetsförhållandena ombord på utländska fartyg som regelbundet utför inrikes sjötransporter i Sverige åsidosätts jämfört med svenskflaggade fartyg. I förlängningen kan en sådan utveckling även leda till att exempelvis svenska skärgårdsredare väljer att flagga ut för att undgå sjösäkerhets- och arbetsrättsliga krav som uppfattas som kostsamma eller på annat sätt betungande. De svenska bestämmelserna avseende sjösäkerhet och arbetsförhållanden ombord bör därför anpassas så att de även omfattar utländska fartyg som bedriver regelbundna transporter av passagerare och gods mellan svenska hamnar.

Vänsterpartiet anser att det är självklart att utländska fartyg som används i svensk inrikes trafik ska räknas som en del av den svenska sjöfartsmarknaden och att de ska behandlas som om de vore svenska fartyg beträffande tillsyn och regler för sjösäkerhet,

anställningsvillkor och arbetsmiljö. Detta för likvärdiga konkurrensmöjligheter, för sjösäkerheten och för de anställdas trygghet och villkor.

Regeringen bör skyndsamt återkomma med ett förslag för en sammanhållen lagstiftning för sjöfartscabotage i svenska vatten, i vilken alla fartyg som utför cabotage i svenska vatten lyder under svenska lagar och regler och svenska myndigheters tillsyn oavsett flaggstat. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Ordning och reda i taxibranschen

Taximarknaden avreglerades 1990. Konsekvenserna har varit stora, inte minst för taxichaufförerna. Överetableringen i storstäderna är stor och priserna har gått upp samtidigt som chaufförernas situation försämrats radikalt med sämre villkor, mer stress, ekonomisk osäkerhet och låga löner. Yrket har gått från att vara ett högstatusyrke med goda villkor till ett lågstatusyrke med dåliga villkor och stora risker. Upphandlingar vinnas alltför ofta av oseriösa företag som pressar priserna genom social dumpning. Kollektivavtal är alltför sällsynta och när de finns följs de ofta inte. På grund av hur branschen är uppbyggd är fackliga organisationers ställning svag. Så kallade plattformsbolags inträde på marknaden har ytterligare förvärrat problemen.

Taxibranschen är i dag ohållbar. Situationen har varit känd under en lång tid och det är hög tid att politiken tar ansvar och ser till att taxichaufförer får en god arbetsmiljö och rimliga arbetsvillkor. Taxi är en viktig del av vårt kollektivtrafiksystem, inte minst på landsbygden och i glesbygd, och används för färdtjänst och sjukresor. Det är mycket viktigt att branschen är välfungerande över hela landet, vilket inte är fallet i dag. Det behöver göras en större utredning av taxibranschen och tydliga åtgärder för en hållbar taxibransch, men under tiden finns det saker vi kan genomföra här och nu för att förbättra villkoren.

5.1 Utredning och utvärdering av avreglerad taxibransch

Efter avregleringen av taxibranschen 1990 har många problem uppstått. Viss återreglering för att stävja de värsta avarterna har skett, men det gäller endast sådant som direkt drabbade kunderna, såsom ockerpriser. Konsekvenser för taxichaufförer och deras villkor har lämnats obeaktade.

Överetableringen i storstäderna är stor, med mycket låga marginaler som följd, samtidigt som det på många ställen i glesbygd och på landsbygden finns en påfallande brist på taxibilar. Möjligheten att begränsa antalet licenser behöver utredas, liksom hur man ska kunna tillhandahålla taxitjänster i glesbygd och på landsbygden.

Taxichaufförernas villkor och situation har försämrats väsentligt. Det har blivit ett låglöneyrke där många arbetar mot procent och inte vet vad de kommer att få för lön från månad till månad. I dag tvingas både chaufförer och bolag att bryta mot lagar och regler för att alls kunna driva sin verksamhet. Många timmars övertid är mycket vanligt och arbetstids- och viloregler följs inte, helt enkelt p.g.a. att chaufförerna inte har råd att följa dem och/eller inte tillåts av arbetsgivare att följa dem, inte sällan p.g.a. ledtider och leveranskrav från upphandlare men också p.g.a. krav från privatresenärer, procentlön i stället för fast lön, betygssystem osv.

Etableringen av de s.k. plattformsbolagen har ytterligare försvårat situationen. Dessa bolag måste också finnas med i en utredning och utvärdering av avregleringen, eftersom de är en av följderna av avregleringen.

Regeringen bör utreda och utvärdera avregleringen av taximarknaden, inklusive de s.k. plattformsbolagens verksamhet, speciellt avseende arbetsvillkor, arbetsmiljö, trafiksäkerhet, tillgänglighet, beskattning och tak för antal licenser, i syfte att ge ett sammanhållet förslag för att åtgärda problemen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Vem är arbetstagare och vem är arbetsgivare?

I dag finns det många egenföretagare i taxibranschen, allt från personer med en egen bil som de arbetar i till åkare med 20 bilar eller fler. De flesta åkare som inte enbart kör upphandlade resor är kopplade till en beställningscentral. Ofta sitter de fast i kontrakt med dessa. Beställningscentraler kan t.ex. leasa ut bilar eller låna ut pengar till förare. De fasta kostnaderna till beställningscentralerna är höga och räknas per bil. De ska betalas även om bilen inte får några körningar. Problemet med detta blev extra stort under coronakrisen när människor i princip slutade åka taxi. Samtidigt är det mer eller mindre beställningscentralen som leder och fördelar arbetet för förarna. Det är naturligtvis ett mycket bra upplägg för beställningscentralerna som alltid får in sina pengar medan taxichaufförerna tar den ekonomiska risken. Även vid upphandlingar blir det ofta otydligt för förarna vem som har det egentliga arbetsgivaransvaret.

Många åkare arbetar under former som liknar ett regelrätt anställningsförhållande, men utan fördelarna av en anställning då de tvingas att vara egenföretagare. I ett delbetänkande till F-skatteutredning (2018) listas förutsättningar som tyder på att ett anställningsförhållande föreligger. Majoriteten av dessa förutsättningar pekar på att det inom taxibranschen inte är den som formellt är arbetsgivare – åkaren – som också är reell arbetsgivare.

Förhållandena mellan förare, åkare, beställningscentraler och upphandlare är komplexa och mycket tyder på att den som egentligen ska ha arbetsgivaransvaret frångår sig det ansvaret. Detta är naturligtvis allvarligt och bör utredas för ett klagörande av de olika aktörernas roller. Att tvinga anställda att starta eget företag för att kunna avhända sig sitt arbetsgivaransvar kan aldrig vara tillåtet.

Regeringen bör utreda de arbetsrättsliga gränsdragningarna för egenföretagare i taxibranschen för att förtydliga vad som utgör ett anställningsförhållande och vem som har ansvar över anställda genom att tydliggöra förhållandet mellan förare, åkare, beställningscentral och upphandlare samt föreslå åtgärder för att reglera detta. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Kör- och vilotider

Kör- och vilotidsreglerna för taxichaufförer är bristfälliga. Många förare tvingas att bryta mot dessa, antingen för att undgå viten i upphandlingar eller för att få ihop en lön som räcker till hyra och mat. Bristerna är också ett hot mot trafiksäkerheten och orsakar olyckor relaterade till trötthet och stress. Taxichaufförer är överrepresenterade i olycksstatistiken.

Kör- och vilotidsreglerna för den tunga trafiken har mycket strängare och rättvisare regler när det gäller arbetstider, raster och vila. Förbättringar i regelsystemet har gett effekt.

Taxibranschen behöver ett motsvarande regelverk för kör- och vilotider anpassat för branschen.

Regeringen bör återkomma med förslag om förbättrade kör- och vilotidsregler för taxichaufförer samt en effektiv tillsyn gällande dessa regler. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.4 Myndigheters tillsyn

Sju myndigheter delar på ansvaret för kontrollen av och tillsynen över taxibranschen. Dessa myndigheter samverkar inte och sekretessregler gör att de inte utbyter information i den utsträckning som skulle behövas. Tillsynen och kontrollen verkar brista. Därför finns det behov av att regeringen tar initiativ till att myndigheterna börjar arbeta med taxibranschen och i detta samarbetar med varandra.

Regeringen bör ge berörda myndigheter i uppdrag att genomföra en väsentligt förbättrad tillsyn över taxibranschen och förbättra sitt samarbete. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.5 Utred förbud mot procentlön

Precis efter att taximarknaden hade avreglerats och det rådde mer eller mindre kaos passade Biltrafikens Arbetsgivareförbund på att säga upp kollektivavtalet. Det tog två år att förhandla fram ett nytt och arbetstagarorganisationen tvingades att gå med på att införa procentlön i avtalet. Många taxichaufförer arbetar i dag mot procentlön. Vissa har kollektivavtal med en mycket låg garantilön, men alltför ofta betalas den inte ut. Många har dock inte kollektivavtal utan enbart procentlön. Det leder till stor stress och ångest att inte veta om man klarar sin vardagsekonomi från månad till månad, vilket går ut över chaufförernas hälsa och påverkar deras livssituation negativt. Det är dessutom negativt för trafiksäkerheten.

Genom en EU-förordning har procentlön förbjudits inom godstrafiken med hänvisning till trafiksäkerheten. Samma sak borde göras gällande taxibranschen. Att heltidsanställda arbetstagare jobbar på ackord i Sverige i dag är under all kritik och kan självklart inte fortgå.

Regeringen bör skyndsamt utreda möjligheten att förbjuda procentlön i taxibranschen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.6 Upphandlingar

Dåliga upphandlingar där oseriösa företag vinner kontrakt genom social dumpning och orimliga tidsberäkningar är ett stort problem för taxibranschen. Det har förbättrats något sedan lagen ändrades och upphandlare fick ställa krav på kollektivavtal och inte enbart tvingades ta hänsyn till lägsta pris, men situationen är fortfarande inte bra. På grund av bristande kontroller är det heller inte säkert att företag som vinner upphandlingar sedan följer de krav som ställts. Ofta är brister i leveransen kopplade till stora viten samtidigt som man har beräknat alldeles för korta ledtider som inte ger något utrymme alls för

oväntade händelser, vilket ökar förarnas stress och leder till att de inte kan ta sina raster som de ska. Den pressade situationen inverkar dessutom negativt på trafiksäkerheten.

De upphandlande enheterna måste få möjlighet att ställa större krav på anbudsgivare men också ta ett större ansvar för att lagar och regler följs och att kraven uppfylls. Det bör också vara obligatoriskt att vinnande företag tar över personalen med bibehållna eller bättre villkor från det bolag som tidigare körde. Upphandlare ska också ha ett beställaransvar för att det ovan anförda ska vara effektivt.

Regeringen bör skyndsamt återkomma med förslag på krav på kollektivavtal, god arbetsmiljö, personalövertagande med bibehållna eller bättre villkor och upphandlarens beställaransvar vid alla offentliga upphandlingar. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Rättvisa vägtransporter utan social dumpning

I den socialdemokratiska regeringens proposition 2021/22:166 Genomförande av mobilitetspaketet föreslås nya regler om utstationering av förare. Särskilda regler införs i fråga om hur utstationering av förare ska anmälas och kontrolleras. I regeringens pressmeddelande om propositionen marknadsförs den som ett avgörande steg för att yrkesförarna ska få bättre arbetsvillkor, att svenska löner och villkor ska gälla på vägarna med hårdare tag mot fusk i branschen och att det ska vara sund konkurrens för svenska vägtransportföretag. Det är bra steg framåt men kommer inte att lösa hela problematiken med utländska bolag – eller svenska som kontrakterar utländska förare – som utför tjänster på villkor långt under vad som borde gälla i Sverige. Därför la vi en följd motion på området i april 2022 (med anledning av prop. 2021/22:166 Genomförande av mobilitetspaketet) där vi presenterade ett antal förslag som skulle kunna ge oss ordning och reda på riktigt på våra vägar. Därför fortsätter vi också att lägga yrkande 15 och 16 i innevarande motion.

Åkeribranschen har under lång tid haft stora problem med lönedumpning, osund konkurrens och bristande trafiksäkerhet. De allt fler kvinnliga chaufförerna i branschen vittnar dessutom om en hård och inte sällan sexistisk jargong, och under hashtaggen #banaväg som kom till efter metoo radades vittnesmålen upp i likhet med flera andra branscher. Därför är det av högsta prioritet att lagstiftningen efterlevs på området och att det finns ett närvarande fack med skyddsombud att vända sig till.

Genom åren har allt fler inrikestransporter utförts av utländska åkerier som betalar löner långt under svenska kollektivavtalsnivåer och som dessutom pressar sina chaufförer att bryta mot både arbetstids- och trafikregler. Allt fler svenska åkerier har dessutom satt i system att inte ha egna anställda utan endast anlita utländska chaufförer med F-skattsedel. Seriösa åkerier som följer lagar och kollektivavtal får allt svårare att klara konkurrensen.

Cabotagetrafik betyder att en godstransport utförs av en operatör som tillfälligt är i landet. Den regleras genom direktiv från EU och innebär att en utländsk bil får genomföra tre transporter under sju dagar innan den måste lämna landet. Studier visar dock att fusk med cabotagetransporter är omfattande och att hundratals fordon sällan eller aldrig lämnar landet. Regelefterlevnaden är låg och resurserna för att kontrollera den är otillräckliga. SVT:s granskning från den 2 juni 2021 visar att flera stora företag, bl.a. det statliga Postnord, har anlitat åkerier som bryter mot regelverket. Förutom odrägliga

arbetsvillkor för chaufförer, osund konkurrens och bristande säkerhet leder sänkta transportkostnader även till negativa miljökonsekvenser.

Europakommissionens mål om att öppna vägtransportmarknaden och ge fritt tillträde för alla aktörer och operatörer har under lång tid motverkat en socialt och ekologiskt hållbar transportförsörjning. Politiska åtgärder krävs därför både inom EU och på nationell nivå för att stoppa de oseriösa åkerierna. För Vänsterpartiet är utgångspunkten att alla som kör i Sverige ska arbeta under lika och goda arbetsvillkor. För att nå dit krävs tydliga politiska åtgärder som främjar en sådan utveckling. Även bättre ägarstyrning behövs för att de statliga bolagen, såsom Postnord, visar beställaransvar och inte anlitar oseriösa åkerier som bryter mot regelverket.

Det av Europaparlamentet i juli 2020 antagna vägpaketet (även kallat mobilitetspaketet) innehåller nya regler för att få bättre ordning på den tunga trafiken på våra vägar. Vänsterpartiet välkomnar beslutet som ger förutsättningar för att trafiken sker med sundare konkurrens och bättre arbetsvillkor. Beslutet innebär nya regler för utstationering av chaufförer så att de kan få rättvisare löner för sitt arbete, bättre kontrollmöjligheter genom kör- och vilotidsbestämmelserna samt färdskrivarbestämmelser och bättre reglering av cabotagetransporter. Dessutom får medlemsstaterna besluta om de kombinerade transporterna (godstransporter där lasten transporteras med minst två transportslag) i det landet ska omfattas av cabotagebestämmelserna, alltså som huvudregel maximalt 3 transporter inom 7 dagar.

Efter att lagtexten förts in i EU:s officiella tidskrift dröjer det 18 månader innan de nya reglerna träder i kraft. Vänsterpartiet anser att det nu brådskar att stärka det nationella regelverket och inte minst att tillse att det nu rådande fusket som möjliggörs av kombidirektivet (som styr regelverket kring kombinerade transporter) åtgärdas genom att kombinerade transporter ska omfattas av cabotagebestämmelser. Men för att vägpaketet verkligen ska bli ett efterlängtat redskap för att uppnå ordning och reda måste även de nationella kontrollmöjligheterna för efterlevnaden förbättras.

I april 2021 presenterades utredningsbetänkandet Kontroller på väg av Utredningen om effektivare kontroller av yrkestrafik på väg (SOU 2021:31). I betänkandet föreslås ett antal åtgärder som tillsammans kan göra kontrollerna av vägtransporter effektivare. Framför allt handlar det om bättre samordning mellan de ansvariga myndigheterna, om tillräckliga resurser för att utföra kontroller av vägtrafiken och om sanktionsväxling. Lagstiftning för att motverka den negativa utvecklingen på vägtransportmarknaden börjar finnas på plats, och av betänkandet framgår hur den kan verkställas. Våren 2022 lade regeringen fram propositionen 2021/22:234 Fordon ska kunna klampas i fler fall. Det vill säga: fordon ska kunna kvarhållas till dess att missförhållanden och brister har åtgärdats. Syftet är bl.a. att säkerställa att utländska förare betalar avgifter när de inte följer reglerna och att främja en sund konkurrens mellan aktörerna. Propositionen röstades igenom av riksdagen juni 2022. Vänsterpartiet välkomnar detta.

6.1 Stärk de statliga bolagens beställaransvar

Det finns regelverk om beställaransvar, och företag kan bli dömda till företagsböter om det kan visas att de har anlitat transportföretag som har brutit mot reglerna. Det finns uppgifter om att bl.a. Postnord har gjort detta. Vänsterpartiet anser att regelefterlevnad är det minsta man kan vänta sig från ett statligt bolag med ett samhällsviktigt uppdrag. Därför vill vi att regeringen vidtar åtgärder för att säkra användningen av sunda

transporter i ägarstyrningen och upprättar en uppförandekod gällande transportinköp för de statliga bolagen.

Regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder för att stärka beställaransvaret och upprätta en uppförandekod för transportinköp i de statliga bolagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.2 Inför den danska modellen

Det finns även goda exempel på hur man får bukt med den osunda konkurrensen i transportbranschen. Vi behöver bara gå till vårt grannland Danmark för att konstatera att det är fullt möjligt att redan nu rusta för en ordning som stärker regelefterlevnaden.

Genom initiativ från det danska fackförbundet 3F Transport och arbetsgivarna införde Danmark under 2019 och 2020 nya och striktare regler och regeltillämpning för rättvisa transporter och en rättvisare arbetsmarknad.

Grunden för initiativet var att man konstaterade att social dumpning och exploatering av förare från Östeuropa och Asien var ett enormt och olöst problem. Det var även ett stort och helt avgörande hinder för de förändringar som behöver göras för att transportsektorn ska bli en miljövänlig och hållbar sektor. Fackförbundet 3F Transport ser att så länge det är en vinstgivande affärsmodell att utnyttja lastbilschaufförer från andra länder för att erbjuda billiga transporter, inkl. tomkörningar, är det en lång väg kvar innan vi har en rättvis och miljövänlig transportsektor.

Den danska modellen för rättvisa transporter och en rättvisare arbetsmarknad står på 4 ben:

6.2.1 Strängare nationell tillämpning på vägarna

De danska trafikkontrollerna (den danska polisen) har fått ökat ekonomiskt stöd för kontroll av utländska lastbilar och bussar. Budgeten har använts till kontroller för att stoppa olagligt cabotage och brott mot reglerna avseende körtid och vilotid. Man har nu även tillfört ytterligare medel för att säkerställa bättre och mer systematiska kontroller – avseende både kontroller på plats längs vägarna och mer djupgående undersökningar av vissa företag i transportkedjan. Utöver detta kommer en del av det danska kontrollsystemet grundat på skanning av registreringsskyltar vid gränserna att förstärkas från 2022 genom ekonomiska medel.

6.2.2 Nationella regler för utstationering av buss- och lastbilschaufförer

Det danska Folketinget beslutade i januari 2020 att börja driva igenom tillämpningen av de befintliga EU-reglerna om utstationering av buss- och lastbilschaufförer, genom en ny lagstiftning för att få till stånd lojal konkurrens och lika villkor för arbetstagarna och åkarna i branschen. Reglerna skapar likvärdiga villkor på transportföretagens tuffa och brutala marknad, en marknad som har underminerat buss- och lastbilschaufförernas löner och arbetsvillkor.

Som en del av de nya reglerna måste utländska transportföretag deklarerera vissa uppgifter. Det gör de genom att före varje transport (cabotage eller kombinerad transport) på de danska vägarna och den danska marknaden ladda upp följande uppgifter i en dansk transportdatabas:

- Namn på den som är transportansvarig, företagets adress och kontaktuppgifter.
- Deklaration av transportslag (cabotage eller kombinerad transport).
- Fordonsidentitet (registreringsskylt).
- Transportens varaktighet (cabotage eller kombinerad transport) och tydliga uppgifter om start- och sluttid för varje transport.
- Förarens identitet och kontaktuppgifter till denne.

Som en del av de nya reglerna måste följande information finnas tillgänglig i fordonet för inspektion av de danska myndigheterna:

- Handlingar för registrering av transporten i det digitala registret.
- Förarens anställningsavtal.
- Lönebesked (som visar betalning till föraren för tidigare körningar i cabotage eller kombinerad transport i Danmark).
- Deklaration av arbetstid på danskt territorium.

6.2.3 Nya strängare regler för busscabotage

Den 1 november 2019 skärpte Danmark och den danska regeringen tolkningen av EU-bestämmelserna om busscabotage. Det betyder att utländska bussar tillåts att köra laglig cabotagetrafik upp till sju dagar i följd i Danmark per kalendermånad. Efter en sådan körperiod gäller nu en bestämmelse om en obligatorisk karenstid på tre veckor. Om man bryter mot detta regelverk är bötesbeloppet minst 35 000 danska kronor per fordon, och det ökar med antalet olagliga resor i Danmark.

6.2.4 Tio gånger högre böter för brott mot kör- och vilotider

För att stoppa exploateringen av utländska förare och få ett slut på missbruket att utnyttja förare som tvingas att leva i lastbilen som affärsmodell, har den danska regeringen beslutat att införa mycket högre böter och mer systematiska kontroller på danska vägar och parkeringsområden. Böterna för förarna kommer att vara minst 1 300 euro (10 000 danska kronor) och minst 2 600 euro (20 000 danska kronor) för transportföretagen. Bestämmelserna överensstämmer även med EU:s mobilitetspaket när de nya reglerna för körtid och vilotid införs på EU-nivå. En dansk rapport från 2015 visar att utländska förare som arbetar i Danmark och norra Europa normalt sover i förarhytten 7,5 veckor i sträck. Det är olagligt och det visar på behovet av striktare regeltillämpning och kontroll.

Regeringen bör återkomma med förslag för att implementera den danska modellen för rättvisa transporter och en rättvisare arbetsmarknad. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Arbetsmiljöproblemen inom spårtrafiken måste åtgärdas

Fackförbundet Seko har under en längre tid slagit larm om försämrad arbetsmiljö inom spårtrafiken. I rapporten Med hälsan som insats – En rapport om en hotfull vardag inom spårtrafiken (2019) visar Seko att arbetsmiljöproblem som underbemanning, hot, våld och sexuella trakasserier är mycket vanliga och att ombordpersonalen är en särskilt

utsatt grupp. Problemen finns både i fjärrtrafiken och i den regionala kollektivtrafiken och de har eskalerat under coronapandemin.

7.1 Lagstiftning om bemanningskrav och åtgärder mot hot, våld och ensamarbete inom spårtrafiken

Sekos rapport pekar ut ensamarbetet som en viktig faktor i problematiken. Det gör personalen mer utsatt för hot, våld och trakasserier, och låg personaltäthet utgör även en risk för trafikanternas trygghet och trafiksäkerheten. Rapporten lyfter upphandlingarna som genomförs med det lägsta priset som det främsta urvalskriteriet som en grundorsak till den låga bemanningen. Det saknas lagstiftning om lägst bemanning inom spårtrafiken och operatörer som slimmar ner organisationen till den lägsta möjliga nivån gynnas ekonomiskt. Eftersom det inte ställs skarpa krav på bemanning och arbetsmiljö i upphandlingar fortsätter situationen med underbemanning. Inte heller SJ:s ägardirektiv innebär tydliga riktlinjer för bemanning, samtidigt som bolagets avkastningskrav ger incitament till besparingar.

Den ekonomiska pressen har även lett till fall där trafiksäkerheten har riskerats med låg bemanning eller användning av ombordpersonal utan säkerhetsutbildning. Säkerhetsutbildad personal har föreslagits ersättas med andra personalkategorier eller med kameror. Till exempel i pendeltågstrafiken i Stockholm finns långtgående planer på att omplacera alla tågvärddar så att lokförarna blir ensamma ombord. Detta äventyrar inte bara arbetsmiljön och tryggheten ombord utan även trafiksäkerheten. Det finns ett stort behov av lagstiftning om bemanningskrav, minsta krav på personal i säkerhetstjänst och förbud mot ensamarbete i spårbunden trafik.

Regeringen bör återkomma med förslag på lagstiftning om bemanningskrav och förbud mot ensamarbete i spårbunden trafik. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.2 Ta fram en handlingsplan för en säkrare och tryggare järnvägstrafik

Hot, våld och trakasserier mot personalen utgör ett problem för arbetsmiljön, trafiksäkerheten och tryggheten. Det gör resandet otryggt och sänker järnvägens attraktionskraft. Problematiken är så allvarlig att det behövs en handlingsplan för en säkrare och tryggare järnvägstrafik. Den bör tas fram i samverkan med arbetstagarnas representanter.

Regeringen bör återkomma med förslag för en handlingsplan för en säkrare och tryggare järnvägstrafik. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Statliga upphandlingar ska garantera goda arbetsvillkor

Under sommaren 2021 har medierna uppmärksammat lönedumpning vid Trafikverkets upphandling av brovakter vid Hjulstabron utanför Enköping. Från nyhetsrapporteringen

har det framgått att brovakterna som har arbetat i sin tjänst under flera års tid har fått en negativ löneutveckling i och med att lönen har sänkts vid varje upphandling. En anställd berättar att han efter 14 års tjänstgöring har en timlön på 111 kronor, vilket är mindre än en tonårig sommarjobbare tjänar. Upphandlingarna har genomförts med lägsta pris som kriterium. Visserligen har det funnits krav på kollektivavtal, men vilket kollektivavtal som ska gälla har inte specificerats, vilket har lett till en absurd och helt orimlig situation för de kompetenta anställda. Fallet med Hjulstabron är ett sorgligt exempel som blottar den utsatta situation som de anställda i upphandlade verksamheter befinner sig i. Vänsterpartiet anser att den här typen av lönedumpning som en statlig myndighet utövar är helt oacceptabel. För det första behöver man ifrågasätta varför man överhuvudtaget ska upphandla funktioner som kommer att finnas kvar i all överskådlig tid. Drift av Trafikverkets infrastruktur är en central och permanent funktion som med fördel bör drivas i egen regi. I de fall en upphandling i stället för egen regi är befogad bör Trafikverket och andra statliga myndigheter säkerställa att den sker på ett sätt som inte leder till social dumpning utan garanterar bra arbetsvillkor för den berörda personalen.

Regeringen bör ge Trafikverket i uppdrag att se över vilka funktioner som är ändamålsenliga att återta och driva i egen regi med huvudregeln att alla permanenta funktioner bör drivas av myndighetens egen personal och inte upphandlas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör ge Trafikverket i uppdrag att se över sina riktlinjer för upphandlingar så att upphandlingarna garanterar bra arbetsvillkor för den berörda personalen, även hos eventuella underleverantörer, och inte leder till social dumpning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Linda Westerlund Snecker (V)

Andrea Andersson Tay (V)

Kajsa Fredholm (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Håkan Svenneling (V)